

До разової спеціалізованої ради PhD 12217
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027 м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

БАРТІШ Світлани Володимирівни

на дисертаційну роботу ГУДЗ Марії Степанівни

«Формування медіаграмотності учнів у процесі вивчення української мови і
літератури в НУШ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта

1. Загальна характеристика та актуальність теми

Дисертаційна робота Гудз Марії Степанівни присвячена дослідженню однієї з найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки та освітньої практики – формуванню медіаграмотності учнів у процесі вивчення української мови і літератури в умовах реалізації концепції Нової української школи.

Актуальність обраної теми зумовлена комплексом соціальних, культурних, технологічних та освітніх чинників, серед яких: цифровізація суспільства, зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій, інтенсивне поширення медіаконтенту, гібридна війна, трансформація освітньої парадигми та орієнтація сучасної школи на компетентнісну модель навчання. Особливої ваги проблема набуває в контексті формування особистості молодшого підлітка, який активно входить у медіапростір, але ще не володіє достатнім рівнем критичного мислення, рефлексії та інформаційної стійкості.

Авторка переконливо доводить, що мовно-літературна освітня галузь має унікальний потенціал для формування медіаграмотності, оскільки поєднує когнітивний, ціннісний, емоційний і світоглядний виміри розвитку особистості. Саме інтеграція мовно-літературної освіти та медіаосвіти розглядається як стратегічний ресурс розвитку медіакультурної особистості.

2. Наукова новизна та теоретичне значення

Аналізуючи наукову новизну представленої роботи, хочу підкреслити, що дисертантка не просто описує процес навчання, а пропонує нову концептуальну модель медіаосвіти в умовах НУШ.

По-перше, на теоретичному та методичному рівнях вперше розроблено цілісну систему формування медіаграмотності учнів 5–6 класів, яка конкретизована саме для уроків української мови та літератури. Новизна полягає в тому, що авторка розглядає медіаграмотність не як технічну навичку розрізнення фейків, а як складну особистісну характеристику, що базується на критичному мисленні та емоційному інтелекті.

По-друге, авторка запропонувала й обґрунтувала інноваційну типологію нетрадиційних уроків. У дисертації науково доведено доцільність впровадження уроків, що базуються на етико-естетичних категоріях: «урок-совість» (формування відповідальності за поширений контент); «урок-мудрість» (критичний аналіз медіаповідомлень через призму вічних цінностей); «урок-любов» та «урок-співчуття» (розвиток емпатії при сприйнятті візуальних образів). Це суттєво доповнює методику викладання літератури, зміщуючи акцент на ціннісно-орієнтований підхід. Робота Марії Степанівни унікальна саме своїм «емоційним вектором». Вона вчить відчувати текст і медіа через серце («урок-совість»).

По-третє, уточнено зміст та структуру медіакомпетентності сучасного школяра. Дисертантка виокремила чотири ключові вектори, за якими має відбуватися розвиток учня в нушівському просторі:

1. Спілкування (етика цифрової комунікації);
2. Обізнаність (розуміння мови медіа);
3. Експресія (здатність до самовираження через творчі медіапродукти);
4. Експлуатація (безпечне та критичне використання ресурсів).

По-четверте, удосконалено методику використання мультимедійних та інтерактивних засобів. Марія Степанівна пропонує конкретні алгоритми роботи з такими форматами, як візуальна цитата та «стрічка емоцій» (трансформація

літературного тексту в медіаоб'єкт); QR-кодування та інтерактивні плакати (як засіб візуалізації філологічного аналізу) тощо.

Нарешті, набули подальшого розвитку підходи до діагностики рівнів медіаграмотності. М. С. Гудз запропонувала комплексну систему критеріїв і показників, яка дозволяє оцінити не лише обсяг знань учня, а й його здатність створювати власний медіаконтент (діяльнісний критерій) та його емоційну реакцію на маніпулятивні впливи (емоційно-ціннісний критерій).

3. Практичне значення отриманих результатів

Робота має виразно прикладний характер і пропонує конкретні рішення для впровадження концепції НУШ у щоденну практику вчителя. Розроблені шаблони завдань та інструкції не є відірваними від програми, а інтегровані в теми з мови та літератури, для прикладу, «Медіатур», «Моя стрічка емоцій», «Вірш у кадрі» тощо.

Практичну цінність становлять розроблені дисертанткою моделі нетрадиційних уроків («урок-совість», «урок-мудрість» тощо). Авторка надає не просто назви, а алгоритми проведення таких занять, що дозволяє вчителю ефективно поєднувати вивчення класичних творів із сучасними медіатехнологіями.

Розроблено та апробовано діагностичні матеріали, зокрема, критерії та показники оцінювання рівнів медіа грамотності, тестові завдання та анкети для моніторингу стану сформованості медіанавичок. Цей інструментарій може бути використаний адміністраціями шкіл для внутрішнього аудиту якості освіти в межах НУШ.

Результати дослідження мають високий потенціал для впровадження у систему післядипломної освіти. Матеріали дисертації можуть стати основою для спецкурсів, тренінгів та вебінарів для вчителів української мови і літератури, які прагнуть підвищити свою медіакомпетентність та опанувати нові методики роботи в цифровому середовищі.

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленими вимогам.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У Розділі 1 дисертації авторкою вперше сформульовано спеціалізовані дефініції понять «медіаграмотність учня на уроці української мови» та «медіаграмотність учня на уроці української літератури», які концептуально інтегровані в гуманітарну освітню парадигму. Ці визначення виходять за межі інструментального розуміння медіаграмотності як технічної навички й репрезентують її як цілісну інтегративну якість особистості, що поєднує мовну, культурну, ціннісну, емоційну та світоглядну складові. Медіаграмотність у трактуванні авторки постає як гуманітарний феномен, спрямований на формування культурної ідентичності, критичного мислення, моральної рефлексії та відповідальної взаємодії з медіапростором.

У підрозділі 1.4. «Стан вивчення формування медіаграмотності учнів у методичній науці» дисертантка згадує про розроблену методику формування медіаграмотності учнів та авторські форми медіауроку (зокрема: урок-мудрості, урок-віршування, урок-віри, урок-молитви, урок-пам'яті, урок-любові тощо), однак їх змістове наповнення та методична специфіка не розкриваються в межах даного розділу. Доцільним було б зробити відповідне структурно-навігаційне посилання (наприклад: *див. розд. II*), що забезпечить логічну цілісність викладу, змістову прозорість наукового тексту та полегшить сприйняття матеріалу читачем.

Розділ 2 дисертації є концептуально та методично ключовим у структурі дослідження, оскільки в ньому здійснено розробку цілісної авторської методики формування медіаграмотності учнів 5–6 класів у процесі вивчення української мови і літератури. Логіка побудови розділу характеризується послідовним переходом від аналізу навчально-методичного забезпечення та цифрового освітнього середовища до теоретичного обґрунтування методики та її практичної реалізації через систему нетрадиційних форм уроків і дидактичних завдань. Розроблена авторкою *Модель методики формування*

медіаграмотності учнів 5 — 6 класів на уроках української мови і літератури вирізняється логічністю її структури, що охоплює:

- *Цільовий блок* (орієнтований на вимоги Держстандарту НУШ);
- *Змістовий блок* (інтеграція медіатекстів у програмові теми з мови та літератури);
- *Технологічний блок* (форми, методи та цифрові інструменти);
- *Результативний блок* (критерії та рівні сформованості медіаграмотності).

Відзначимо підрозділ 2.1.2., який виконано на високому аналітичному рівні, із системним описом цифрових освітніх ресурсів та їх дидактичного потенціалу у формуванні медіаграмотності учнів.

Розділ 3 є підсумковим блоком дисертації, у якому здійснено експериментальну перевірку ефективності розробленої авторської методики формування медіаграмотності учнів 5–6 класів. Саме цей розділ забезпечує доказову базу дослідження та підтверджує його наукову й практичну результативність. Привертає увагу структура розділу, яка є логічно вивіреною та відповідає класичній моделі педагогічного експерименту: констатувальний етап → формувальний етап → контрольний етап → інтерпретація результатів, що свідчить про методологічну коректність організації дослідження. Позитивним є те, що дисертантка не обмежується формальним описом процедур, а подає експеримент як цілісний педагогічний процес, інтегрований у реальне освітнє середовище школи. Це підвищує рівень валідності результатів та їх практичну значущість.

Аналіз результатів формувального експерименту демонструє переконливу позитивну динаміку, а саме, зростання рівнів сформованості медіаграмотності учнів, розвитку критичного мислення, формування навичок роботи з медіатекстами, підвищення рівня інформаційної культури, розвитку ціннісно-емоційного компонента.

Основні положення дисертаційного дослідження добре структуровані, логічно вмотивовані, чітко і послідовно викладені. Структура дисертації, її зміст, висновки повністю відображають основні положення дисертації. Дисертантка засвідчила високий рівень володіння методами наукового

дослідження, про що свідчить відповідність застосованих у роботі методів поставленим завданням.

Робота загалом відповідає вимогам щодо оформлення та логіки побудови наукового апарату.

5. Зауваження та рекомендації

Відзначаючи наукове та практичне значення здобутих дисертанткою результатів, хочемо висловити деякі зауваження, які жодним чином не применшують вартість роботи.

1. Аналізуючи підручники з української мови та української літератури для 5 класу в контексті їх впливу на формування медіаграмотності учнів, дисертантка подає порівняльну таблицю для підручників з української мови, що є методично доцільним і аналітично виправданим. Водночас аналогічної порівняльної таблиці для підручників з української літератури у роботі не представлено, що дещо знижує рівень системності аналізу. Доцільним видається доповнення дослідження узагальнювальною порівняльною таблицею підручників з української літератури, що сприятиме цілісності аналітичної логіки, повноті зіставлення та підвищить науково-методичну переконливість результатів.

2. Для педагогічних студій традиційним є узагальнення методичних концепцій та аналіз змісту навчально-методичного забезпечення з обраної проблематики. Зазначене завдання авторка виконала на належному науковому рівні. Водночас видається доцільним детальніше простежити взаємозв'язок між результатами проведеного аналізу та безпосереднім розробленням авторської методики формування медіаграмотності, зокрема уточнити ступінь їхньої реалізації в запропонованій моделі.

3. Практичний складник дослідження має вагоме значення для освітньої галузі, проте роботу підсилило б ширше представлення прикладів впровадження авторської методики в закладах освіти різних типів (гімназіях, ліцейх, міських та сільських школах), а також в умовах інклюзивного навчання. Крім того, варто було б конкретизувати можливості її застосування в різних

форматах навчання (офлайн, дистанційному, змішаному), що значно підвищило б прикладний потенціал дослідження.

6. Загальний висновок

У цілому дисертаційна робота Гудз Марії Степанівни на тему «Формування медіаграмотності учнів у процесі вивчення української мови і літератури в НУШ» за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених питань, теоретичним і практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року), а її авторка – Гудз Марія Степанівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта

Рецензент:

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної
літератур та методик їх навчання
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Світлана БАРТІШ

Місце	Гаршків С.
засвідчую:	
почаль: ... відділу кадрів	М. Гнатюк